

EØS-avtalen er under press. Da den ble framforhandlet visste ingen hvor omfattende den ville bli. I dag vet ingen hvordan vårt forhold til EU ville ha vært uten.

En omstridt avtale blir til

I løpet av denne måneden vil Europautredningen, et utvalg nedsatt av regjeringen, legge fram en omfattende evaluering EØS-avtalen. Denne saken handler om det politiske spillet da avtalen ble til.

Startskuddet

17. januar 1989 går Jacques Delors på talerstolen i Europaparlamentet. Presidenten for kommisjonen i EF kommer med en klar utfordring til de daværende sju EFTA-landene.

– Skal vi fortsette som før, eller vil dere velge å gjøre EFTA sterkere og mer handlekraftig? Kan vi som et alternativ søke et nytt og sterkere strukturert samarbeid?

Selv om startskuddet for EØS-avtalen blir definert til Delors tale, begynner historien noen år tidligere.

Allerede i 1986 er Delors på offisielt besøk i Norge, og blir tatt hjertelig imot av statsminister Gro Harlem Brundtland. Hun sier til Delors at hun gjerne vil ha en mer omfattende avtale med EF. Det er tanker Delors allerede har tenkt, og sammen drøfter de hvordan det kan gjøres. Det var helt i tråd med en intensjonsavtale som ble inngått mellom EFTA-landene og EF allerede i 1984.

Året etter legger Brundtland-regjeringen fram en stortingsmelding om Norges forhold til Europa. Regjeringen går inn for å skape et europeisk-økonomisk samarbeidsområde «innenfor rammene av vår nåværende tilknytningsform», altså handelsavtalen Korvald-regjeringen framforhandlet etter folkeavstemningen i 1972.

– Det var helt klart at vi ikke reiste tanken om at Norge skulle bli medlem av EF, skriver Brundtland i sine memoarer.

Etter at regjeringen får gjennom sin melding i Stortinget, satte Brundtland i gang. 13. juni 1988 blir det sendt ut et internt notat i departementene: «På bakgrunn av den store betydningen utviklingen av EFs indre marked vil ha for Norge har Regjeringen besluttet at utformingen av norske lover og forskrifter som omfattes av det indre marked skal vurderes også med henblikk på eventuell harmonisering med EFs regelverk.»

Det blir ikke oppstuss når notatet blir sendt ut, men senere blir dette karakterisert som vendepunktet for Norges forhold til EF/EU. Kristen Nygaard, nei-generalen i 1994, sa at datoen for utsendelsen av dette notatet var starten på den norske EU-kampen.

Gjennom hele 1988 er det nær kontakt mellom

Jacques Delors og hans stab, og statsministerkontoret i Norge. De drøfter hvordan et tettere samarbeid mellom EF og EFTA skal organiseres. Så kommer talen til Delors i januar 1989.

– Kan vi ha felles administrative institusjoner som kan effektivisere arbeidet og fokusere den politiske dimensjonen, sier Delors.

Dette var helt nytt. Kontakten med Delors kabinett hadde båret frukter, tenker Brundtland og starter arbeidet med å samle de syv EFTA-landene til forhandlinger med EF.

Det planlagte statsministermøte på Holmenkollen i mars 1989 blir avgjørende. I sluttklæringen fra konferansen er det vedtatt at det skal startes forhandlinger om tilpasninger til EFs indre marked. I et punkt heter det at forhandlingene skal ha som siktemål å skape en «... en størst mulig realisering av fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og personer, med det siktemål å skape et dynamisk og enhetlig økonomisk rom.»

Utover våren blir det nedsatt felles arbeidsgrupper i EFTA-landene, og bestemt at de sju landene skal tale med én stemme ovenfor EF.

Syse-regjeringen

I Norge nærmer stortingsvalget seg. 12. august 1989 krever Senterpartiet i brev form en orientering om den pågående EF-tilpasningen.

– Skal demokratiet virke på velgerne gis innblikk i hvilke spørsmål som de valgte representanter skal ta stilling til i perioden, skriver Sp.

Svaret fra Statsministerens kontor kommer bare noen dager etter:

– Regjeringen vil sørge en åpen og grundig politisk debatt når det pågående kartleggingsarbeidet mellom EFTA og EF er gjennomført, heter det og det blir antydning at arbeidet vil være ferdig rundt 20. oktober, flere uker etter valget.

I ukene før valget gjør Sp et stort poeng av at velgerne ikke får vite hva regjeringen holder på med. På valgdagen blir Ap straffet for dette, og mister oppslutning. Nei-partiet Sp, ja-partiet Høyre og midt-i-mellom-partiet KrF drar til Lysebu for å snekre sammen en regjeringserklæring.

– Med Aps holdning til EF-tilpasningen og manglende vilje til åpenhet hadde vi knapt noe valg. Vi kunne ikke sitte på sidelinjen og se på. Ikke minst derfor ble Syse-regjeringen etablert, skriver Anne Enger Lahnstein i sin erindringsbok.

EF/EØS-saken står først på dagsorden under Lysebu-forhandlingene. Hvis de tre partiene ikke

VURDERING

Da ville vi bli stående utenfor et nytt 18-landsmarked.

KJELL MAGNE BONDEVIK I 1990 OM Å STÅ UTENFOR EØS

Samarbeidet: Kjell Magne Bondevik (KrF) ble en avgjørende da Bondevik var utenriksminister i Syse-regjeringen.

klarer å bli enige om Europa-spørsmålet, har det ikke noen hensikt å fortsette

Dragkampen varer i flere dager, og ender opp med formuleringer som «... regjeringen skal basere sitt forhold til EF og tilpasningen til det indre markedet på at Norge ikke er medlem av EF ...» og «... regjeringen ønsker å utvikle samarbeidet mellom EF og EFTA gjennom en utbygget frihandelsavtale ...».

Når det er i boks, går resten av forhandlingene greit, og de tre partiene sier at de er klare til å ta over regjeringmakten. Ap sier fra seg regjeringmakten, og Syse-regjeringen ser dagens lys.

Pressen konkluderer med at Sp har oppnådd klart mest i Europa-kapittelet. Senere får derimot en hemmelig protokoll mer oppmerksomhet. Der står det at: «... partiene har handlefrihet i periode til å vurdere hvilket tilknytningsforhold til EF som best tjener norske interesser.»

Når denne formuleringen blir kjent i pressen får den raskt navnet selvmordsparagrafen.

– Jeg er statsminister i en regjering som ikke kunne bli dannet, og deretter ikke kunne bli sit-

1984

* Det blir inngått en intensjonsavtale mellom EFTA-landene og EF allerede om utvidelse av samarbeidsavtalen.

1986

* EF-president Jacques Delors er på besøk i Norge og snakker med Gro Harlem Brundtland om en mer omfattende avtale mellom EF og EFTA.

1988, 13. juni

* På bakgrunn av en stortingsmelding sender regjeringen ut et internt notat i departementene med ordre om å harmonisere nytt norsk lovverk til EF.